

Ivano u Splitu, Ivan u Lombardiji – o slavenstvu i romanstvu na krajnjemu hrvatskom jugu¹

Uvod

U onomastičkoj se literaturi opravdano navodi kako su osobna imena najstariji spomenici hrvatskoga jezika jer se navode od prvih zapisa na trima najstarijim hrvatskim pismima: latinici (primjerice, Branimirov i Trpimirov natpis), glagoljici (primjerice, Valunska i Bašćanska ploča) i ćirilici (primjerice, Povaljska listina). Od XVI. stoljeća hrvatska se imena zapisuju i na četvrtome hrvatskom pismu arebici (poglavito na nadgrobnim spomenicima i u književnim djelima). Osobna su imena ujedno odrazom različitih kultura i jezičnih utjecaja s kojima su se Hrvati susreli od doseljenja do danas, a na krajnjemu su povijesnom hrvatskom jugu (području između Neretve i Bojane) ona odrazom tisućljetnih hrvatsko-romanskih dodira i prožimanja. Ta su prožimanja od samih početaka bila dvosmjerna, ali je stupanj utjecaja ovisio o političkim i demografskim okolnostima te je zbog povijesnih razloga bio vrlo raznolik duž istočne jadranske obale.

Nouachus i Maroje

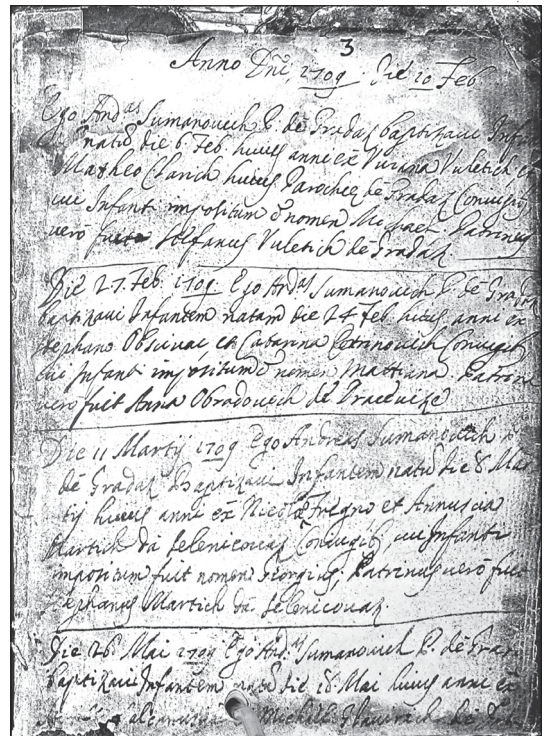
Promjene su političkih odnosa razvidne, naime, već u razdoblju hrvatskih narodnih vladara. Naime, dok su knezovi nosili uglavnom narodna imena (primjerice, *Borna*, *Branimir*, *Domagoj*, *Ratimir*, *Trpimir*, *Vojnomir*, *Zdeslav*), uz iznimku *Iljka*, koji je nosio kršćansko (osobno se ime *Iljko* izvodi od *Ilja*), kraljevi su vrlo često nosili dvorječna imena kojima je prvim članom bilo kršćansko, a drugim narodno ime (primjerice, *Dmitar Zvonimir*, *Mihajlo Krešimir*, *Petar Krešimir*, *Stjepan Držislav*). Ta je promjena bila odrazom političkoga priznanja hrvatskoga kraljevstva i dodatnim dokazom pripadnosti zapadnokršćanskomu uljudbenom krugu. Među stanovništvom su se istodobno u priobalnim krajevima događala dva naizgled proturječna procesa koja su potrajala sve do konačne hrvatske demografske i jezične prevlasti u XV. stoljeću. Prvo, hrvatsko je stanovništvo bivalo sve prisutnijim u gradovima (od Osora, Krka, Raba i Zadra do Kotora, Bara i Ulcinja). Taj je proces razvidan i u osobnoimenskome fondu jer su, osim u etničkih Hrvata, poglavito ženidbenim vezama i preko sluškinja, i među Romane počela prodirati hrvatska imena, koja su se počesto latinizirala ili romanizirala (primjerice, osobna imena *Boxinus* 'Božo', *Cuithus* 'Cvito', *Dabisiuus* 'Dabiživ', *Nouachus*

¹ Rad je izrađen na istraživačkome projektu *Istraživanje antroponimije na tlu Hrvatske u XV. stoljeću – CroNominaXV* (IP-2018-01-6053), koji u cijelosti financira Hrvatska zaklada za znanost i koji se provodi u ustanovi nositelju projekta Institutu za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

'Novak', *Obradus* 'Obrad' ili *Stoianus* 'Stojan' zapisana na Korčuli). Drugo, u predgrađa su i zaleđe, uglavnom naseljene hrvatskim pukom, postupno počela prodirati kršćanska imena (često mjesnih zaštitnika poput kršćanskih imena *Duje*, *Todor*, *Tripun* i *Vlaho*). Kršćanska, pak, imena počinju dobivati i hrvatske sufikse (primjerice, *Maroje*, *Nikša*), a sve se češće zapisuju onako kako se izgovaraju u hrvatskome jeziku (primjerice, *Ivan*, *Jadre*, *Juraj*, *Lukša*, *Stipe*). Stupanj je postupnoga etničkog pohrvaćenja jadranskih gradova od Liburnije do Bara moguće u antroponimiji pratiti upravo na temelju prodora narodnih imena te hrvatskomu jeziku prilagođenih kršćanskih imena koja su se odrazila u osobnim imenima i prezimenima.

Do promjena je u osobnoimenskome fondu dolazilo i unutar korpusa nekršćanskih romanskih imena i kršćanskih imena koja su u hrvatski imenski fond ulazila izravno iz latinskoga i grčkoga i/ili romanskim posredništvom. Tako Nenad Vekarić bilježi kako se na dubrovačkome području rimsko ime *Junije* mijenjalo u *Ivan*, *Lampridije* u *Lovrjenac* (i poslije *Lovre/Lovro*), *Rusko* u *Roko*, a *Orsat* u *Vrsajko* i *Medo*. Kršćansko je ime *Dimitrije* sve češće istiskivalo osobno ime *Dominik*, a *German* je postajao *Grgur*. Kršćansko je ime *Pavao* potpuno istisnulo kršćanska imena *Paladin* i *Palma* (*Palma* je bilo muško ime), a *Sebastijan* gotovo u potpunosti osobno ime *Savin* (koje se u Hrvata u Popovu pokratilo u *Sava*, osobno ime koje se nadijevalo još do polovice XX. stoljeća). Ukrštanjem je osobnih imena *Bartul* i *Martin* na dubrovačkome i barskome području te u Boki kotorskoj nastalo hibridno osobno ime *Martol*. Nadalje, i unutar korpusa narodnih imena dolazilo je do manjih promjena, pa su se tako narodna imena *Slavka* i *Slavko* zamjenjivala narodnim imenima *Stan(islav)a* i *Stanislav*.

Iako su koncem srednjovjekovlja uglavnom izumrli autohtoni romanski idiomi (osim u Istri i na Krku), zbog višestoljetne je mletačke vladavine nad većim dijelom hrvatske obale romanski utjecaj ostao barem podjednako jak, a nastavio se i za austrijske uprave tijekom koje je talijanski jezik isprva bio jedinim službenim jezikom, a poslije jednim od službenih jezika. Prožimanje se kršćanskih i narodnih imena očituje i u skupini osobnih imena koja su mogla nastati prevođenjem kršćanskih imena ili

matične knjige župe Gradac (Neum)

su se jednostavno smatrala semantički istovjetnima. Tako je narodno ime *Bogdan* moglo nastati od *Teodozije* (često se kombiniralo s osobnim imenima kao što su *Nade*, *Nale* i *Nalješko*), *Božidar* od *Teodor*, *Nedjeljko* od *Dominik*, a *Cvjetko* od *Florijan*. Pučkom se etimologijom ime *Zore* < *Zoran* povezivalo s kršćanskim *Juraj*, osobna imena *Ljeposava* i *Prvoslav* povezivala su se sa stranim imenima *Bela* i *Primo*. Nakon uvođenja matičnih knjiga župnici su na dubrovačkome području, *Zažablju* i *Popovu* narodno ime *Vuk* najčešće mijenjali (zbog bliskozvučnosti latinskoga *Lupus* i latinskoga *Lucas*) u kršćansko *Luka*, *Cvijeto* i *Cvijeta* u *Florijan* i *Flora*, *Miloslav* (> *Mile*, *Mileta*) u *Miho* ili *Mihajlo*, *Dobri* u *Agata*, *Miroslava* u *Margarita*, *Rade/Rado* i *Rada* u *Rafael* i *Rafaela*, a *Vidoslav* u *Vid* ili *Vido*. Nadalje, narodna imena *Živan* i *Živana* mijenjala su se u kršćanska imena *Đivan* i *Điva*, *Božo* u *Natale*, *Desislava* u *Tereza*, *Krile* u *Krsto*, *Stana* i *Slavka* u *Viktorija*, *Velislava* u *Veronika* te *Milica* u *Gracija*. Narodno se ime *Dragoslava* katkad mijenjalo u strano *Karolina*, a *Dobr(oslav)a* u *Bona*. U Boki kotorskoj se, kako navodi Gracijela Čulić, romansko ime *Allegretus* mijenjalo u *Radič*, *Felix* u *Radoš* i *Radosta* (poslije svagdje u *Srečko*), *Amado* i *Amarellus* u *Preljub* i *Premil*, *Natalis* u *Bogoje*, a *Orsus* u *Medoje*. Bilo je slučajeva i da se među redovnicima narodno ime *Dobroslav* mijenjalo u *Bonaventura*, a *Dragoslav* u *Klement*. Jedan je dio narodnih imena talijaniziran, pa je osobno ime *Boljeslav* zamijenjeno osobnim imenom *Balislau* (otud bokeljsko prezime *Balislavi*).

Hrvatica Salabergia

Tijekom preporodnih zbivanja u Dalmaciji nadijevanje je određenih romanskih imena kao što je *Itala* ili *Roma* moglo biti odrazom povezanosti s autonomaskim pokretom, *Dante*, *Enea* i *Omero* (Homer), kako navodi Andrea Rogošić, s talijanskom književnom tradicijom, a *Dušan* i *Uroš* s idejom južnoslavenskoga povezivanja. Na krajnjemu je hrvatskom jugu još od konca XVII. stoljeća osobit položaj Boke kotorske, u kojoj su se osobna imena romanskoga postanja (čak i vrlo neobična i rijetka kao što je *Salabergia*) nadijevala kako bi se naglasila narodnosna i vjerska razlika između Hrvata katoličke te Crnogoraca i Srba pravoslavne vjeroispovijesti. Romanska imena među Hrvatima ondje u preporodnome razdoblju nisu imala političke konotacije koje su imala zapadnije.

Ivano i Dante u Splitu, Danilo i Ivan u Lombardiji

Danas se, pak, romanski utjecaj ogleda u velikome broju suvremenih imena (od kojih su neka, kao što je *Ivano*, tvorena po talijanskim tvorbenim obrascima), koja su toliko uklopljena u hrvatski osobnoimenski fond da ih često i ne osjećamo stranima te su njihovi nositelji potpuno neopterećeni usponima i padovima hrvatsko-romanskih odnosa na istočnoj jadranskoj obali. Osobna imena *Danilo* (navedeno je osobno ime u Hrvata potvrđeno već u XV. stoljeću) i *Ivan* (treba napomenuti kako je u talijanski osobnoimenski fond ime moglo doći i iz španjolskoga jezika) nose slavni sportaši iz Lombardije – košarkaš (Danilo Gallinari) i biciklist (Ivan Basso). Utječe li osobno ime slavenskoga postanja na bliskiji odnos talijanskoga košarkaša Los Angeles Clippersa i njegova hrvatskoga suigrača Ivice Zupca, morat ćemo upitati pedantne košarkaške statističare.